

Medzi nami

Príbehy rómskych hrdinov na Slovensku

Publikuje: Ternipe - združenie pre rómsku mládež na Slovensku a v Maďarsku, Záhradná 414,
Rimavská Seč 980 42, Slovensko, www.ternipe.sk

Šéfredaktorka: Diana Filepová

Redaktorka: Jessica Grľáková

Vzhľad: Cynthia Ferkóová

Vybrali sa uvedení ľudia a pripravili sa texty:

Cynthia Ferkóová

Friderika Balogová

Sabína Váradiová

Antónia Szitaiová

Gejza Váradi

Adam Csonka

Uvedení ľudia v publikácii:

Brigitta Berkyová

Renátó Botos

Zoltán Danyi

Roland Farkas

Tünde Farkasová

Dezider Fertő

Zita Gázsóová

Csaba Horváth

Mihály Ladics

Richard Radics a Richard Radics ml.

Éva Sajkóová

Július Váradi

Financovaný Európskou úniou.

V rámci prjektu s názvom Roma Heroes in theater and everyday life - trainings and non-formal education for the empowerment of Roma youth (2023-1-SK02-KA210-YOU-000154076).

„Financované Európskou úniou. Vyjadrené názory a postoje sú len názormi a vyhláseniami autora (-ov) a nemusia nevyhnutne odrážať názory a stanoviská Európskej únie alebo SAAIC. Európska únia ani SAAIC za ne nenesú zodpovednosť.“

Financovaný
Európskou úniou

Ternipe - združenie pre rómsku mládež na Slovensku a v Maďarsku
Független Színház Magyarország – Nők a Jövőért Egyesület
(Independent Theater Hungary - Women for the Future Association)
Romániai Magyar Pedagógusok Szövetsége (Uniunea Cadrelor
Didactice Maghiare din Romania)

independent
theater

Romániai
Magyar
Pedagógusok
Szövetsége

Medzi nami

Príbehy rómskych hrdinov na Slovensku

**Ternipe - združenie pre rómsku mládež na
Slovensku a v Maďarsku**

Medzi nami

Príbehy rómskych hrdinov na Slovensku

**Ternipe - združenie pre rómsku mládež na
Slovensku a v Maďarsku, 2024**

Obsah

Úvod.....	6
Brigitta Berkyová.....	7
Renátó Botos.....	9
Zoltán Danyi.....	11
Roland Farkas.....	13
Tünde Farkasová.....	16
Dezider Fertő.....	18
Zita Gazsóová.....	20
Csaba Horváth.....	22
Mihály Ladics.....	24
Richard Radics a Richard Radics ml.....	26
Éva Sajkóová.....	28
Július Váradi.....	31
Doslov.....	33

Úvod

Rómski hrdinovia sú obyčajní ľudia, ktorí vedia a chcú konať pre druhých a pre seba.

V rámci projektu Rómski hrdinovia v divadle a každodennom živote financovaného Európskou úniou sa sedem mladých Rómov zo Slovenska stalo súčasnými trénermi podľa metodiky workshopu Rómski hrdinovia, ktorú vyvinulo Independent Theatre Hungary. Počas školenia trénerov sa oboznámili s rôznymi európskymi rómskymi drámami, v ktorých sú hlavnými hrdinami inšpiratívni rómski jednotlivci, ktorí svojím konaním dosiahli výraznú zmenu vo svojom živote alebo v živote iných. Tieto príbehy sa prostredníctvom workshopov dostali k ďalším rómskym a nerómskym mladým ľuďom.

Z toho čerpali inšpiráciu a vytvorili publikáciu, v ktorej čitateľom predstavujú vlastných rómskych hrdinov. Podľa metodiky vypracovanej Občianskym združením Ternipe sa uskutočnili rozhovory s jednotlivcami – a texty prezentujúce životné cesty každého jednotlivca na základe rozhovorov – ktorí môžu byť dobrým príkladom pre nich aj iných so svojimi životnými cestami, kariérnymi úspechmi, talentom, činmi, zmýšľaním a silou vôle. Naša publikácia predstavuje aj dvoch rómskych hrdinov, ktorí už nie sú medzi nami. Ich príbuzní a priatelia im pomohli dozvedieť sa o ich životnej ceste.

Príklady, ktoré sme zozbierali, ukazujú, z koľkých aspektov možno pristupovať ku konceptu každodenného hrdinu. Mladí aj starí, ženy aj muži, Rómovia aj Nerómovia, každý si v nej môže nájsť príbeh, ktorý mu pomôže chodiť medzi ľuďmi s otvorenejšími očami a hľadať hrdinov všedných dní. Pretože hrdinovia žijú medzi nami.

Stačí malý čin. Tie spustia lavínu, ktorá môže neskôr priniesť veľké zmeny. Tu je 12 každodenných rómskych hrdinov, ktorí sa odvážili konať.

Prajeme vám príjemné čítanie!

Brigitta Berkyová: "Ak je zabezpečené finančné zázemie, iba sebadôvera, talent a vôľa mladého človeka môžu stanoviť hranice jeho úspechov."

Príbeh o vytrvalej žene, ktorá prekoná akúkoľvek prekážku, aby pomohla svojim blízkym v menej šťastných okolnostiach, čo i len krok za krokom.

Volám sa Brigitta Berkyová a pochádzam z Radnoviec, ale už 12 rokov žijem v Janiciach, odkiaľ pochádza aj môj otec. Po jeho smrti, pred piatimi rokmi, som prevzala vedenie komunitnej organizácie, ktorú vytvoril. V organizácii sa venujem najmä práci s deťmi, pre ktoré robíme rôzne aktivity ako tanec a recitáciu poézie. V súčasnosti, vďaka podpore samosprávy, dokážeme zabezpečiť trvalé miesto pre tieto aktivity, čo je pre nás obrovský krok vpred.

V budúcnosti by som chcela, aby sa deti zoznámili s rómskou kultúrou. Záleží mi na tom, aby na hodinách bol zahrnutý aj rozvoj ich talentu. Mojim hlavným cieľom je povzbudiť ich k štúdiu a ak nie všetci, aspoň niektorí by mohli získať titul.

Nedávno sme napríklad zorganizovali detský deň, kde sme deti privítali rôznymi súťažami a penovou párty. Na podujatí dostali aj plnú penziu. Tento program organizujeme každý rok. Pomáhame aj rodinám v núdzi, pri nástupe do školy. Tu v Janiciach je veľa rodín s veľkým počtom detí. Často sa stáva, že v rodine je 8-9 detí. Pre takéto rodiny je nástup do školy obrovskou finančnou záťažou, preto im darujeme topánky, tašky, peračníky a ďalšie potrebné veci.

Moje detstvo bolo úplne iné ako detstvo týchto detí. Moji rodičia sa z nás vždy snažili dostať maximum. Činnosť, ktorú teraz vykonávam, mi nikdy nebola cudzia, keďže môj otec sa podobným aktivitám dlho venoval. Bola som vychovaná tak, aby som vždy robila niečo pre druhých. Ak chcete pochopiť, prečo je to pre mňa dôležité, mali by ste spoznať životnú úroveň tunajších ľudí. Niekedy je to veľká vec, keď sa deti konečne môžu dosýta najesť. Našťastie pre mňa, vďaka mojim rodičom, som nikdy nemusela zažiť takéto ťažkosti.

Otec bol nielen aktivista, ale pracoval aj v lesníctve. Mám dvoch súrodencov a otec pre nás urobil všetko, čo mohol. Jeho práca bola pre mňa vždy príkladom, no teraz, keď som prevzala organizáciu, chcem kráčať vlastnou cestou a formovať budúcnosť organizácie na základe vlastných predstáv.

V súčasnosti pracujem na obecnom úrade ako správkyňa štátnych projektov obnovy bytov. Najväčší problém medzi deťmi vidím v bezcieľnosti, preto v organizácii pracujeme na tom, aby sme im pomohli stanoviť si ciele. Je dôležité, aby mali niečo, za čo môžu bojovať a veľkú úlohu v tom zohráva manažovanie ich talentu.

Som hrdá, že sa mi už podarilo namotivovať dve deti na cestu ďalšieho vzdelávania. Je to pre mňa dôležitý výsledok a mám pocit, že neustále napredujem. Tiež ma teší, že som tu pre tieto deti, a že sa majú na koho obrátiť, keď potrebujú požiadať o pomoc.

Bolo obdobie, keď som to ako aktivistka mala chuť vzdať. Moja práca a názory neboli vždy ocenené, a to bolo pre mňa veľmi ťažké. Okolo mňa však boli ľudia, ktorí mi pomohli postaviť sa na nohy a naučili ma vydržať, aj keď mi život do cesty postavil prekážky.

Jeden z mojich najkrajších zážitkov je rozdávanie vianočných darčiekov, ktoré organizujeme každý rok. Vidieť radosť v očiach detí, keď dostávajú darčeky, je pre mňa na nezaplatenie.

Čo sa týka príležitostí pre mladých Rómov, myslím si, že ak je zabezpečené finančné zázemie, potom už len sebadôvera, talent a vôľa mladého človeka môžu stanoviť hranice jeho úspechu. Ak nemáte finančné zázemie, len veľmi ťažko niečo dosiahnete.

Mojím najväčším cieľom do budúcnosti je vytvoriť centrum, kde by sme mohli poskytnúť útočisko týraným ženám a deťom. Chcela by som, aby to bolo miesto, kde sa môžu obrátiť tí, ktorých budúcnosť je pochmúrna.

Napísal: Gejza Váradi

Renátó Botos: *"Z dieťaťa sa stane hudobník!"*

"Z nejakého dôvodu sa mi z huslí zaiskrili oči..." -
cituje Renátó, ktorý mal len štyri roky, keď ťahal
sláčik.

Základy som sa naučil od Gyulu Mogyiho Ökrösa, ktorý je cigánsky huslista. Moji rodičia urobili všetko preto, aby sa moje hudobné vedomosti ďalej rozvíjali, a tak som sa prihlásil na Základnú hudobnú školu vo Filakove. Študoval som hudobnú teóriu a mal som aj hodiny hrania na husle. Potom som dostal dve veľké príležitosti. Prvou bolo dostať sa na štátne konzervatórium v Košiciach. Druhá príležitosť prišla do môjho života na jar. Videl som reportáž s Ferencom Snétbergerom, ktorý hľadal šikovných mladých Rómov. Pamätám si, že som bol prvý človek z okolia, ktorý sa dostal na konkurz.

Boli to veľmi ťažké roky, najmä v Košiciach na konzervatóriu. Nevedel som po slovensky. Ako malé dedinské rómske dieťa som bol vtiahnutý do veľkomestského života. Nemal som priateľov, bol som sám. Bolo to ako byť hodený do hlbkej vody, aby ste sa naučili plávať. V Košiciach som musel vynaložiť veľa snahy, aby som získal uznanie. Môj život pozostával z cestovania a učenia. Rodičia do môjho štúdia veľa investovali, vždy na mňa minuli posledné peniaze, častokrát im nezostávalo na nič iné. Bol jeden týždeň, keď mi vedeli dať len 10 eur. Môj spiatocný lístok na vlak stál 8 eur a ostali mi 2 eurá. Za celý týždeň mi nebolo zaplatené jedlo. Mnohokrát som prekonal tieto týždne o hlade, ale mne skutočne záležalo len na jednej veci: dokázal som sa učiť.

Prežil som ťažké chvíle, keďže som bol znevýhodnený nielen chudobou, ale aj pôvodom. Musel som dokázať svoj talent, najmä ako Maďar-Cigán v slovenskom prostredí. Boli časy, keď som cvičil 7-8 hodín denne, potom som išiel unavený do šatne, kde ma privítali so slovami: *"zasraný cigán."* Tieto urážky sa neskôr zmenili na uznanie.

Považujem sa za sebavedomého, uvedomelého človeka, pretože žijem pre svoje sny a pracujem na nich. Toto ma charakterizuje už od detstva. Môj život je šťastný, slnečný a všetko je v poriadku. Často ma motivuje to, že nepochádzam z bohatej rodiny, že moji rodičia urobili všetko pre to, aby som mohol študovať. Vždy chcem ponúknuť viac a priniesť viac na rodinný stôl. Zvyčajne sa modlím k Pánovi, aby mi pomohol na mojej ceste.

Môj život je zaneprázdnený a hudba hrá v mojom živote veľmi dôležitú úlohu. Pôsobím ako učiteľ hudobnej výchovy na ZŠ v Radzovciach. Som tiež učiteľom hudby na Základnej umeleckej škole v Gemerskom Jablonci. So svojimi žiakmi pracujem cez pracovné dni počas vyučovania. Snažím sa ich vždy viesť k tomu, aby sa neuspokojili s málom a aby nikdy nezabudli, odkiaľ pochádzajú.

Najdôležitejšiu radu, ktorú by som dal svojim rovesníkom, ako mladý Róm, je, aby verili v seba, verili v Boha a aby boli trpezliví. Vždy chcieť od života viac, nikdy sa neuspokojiť s málom. To, že sme Rómovia, je výhoda, dar, ktorý sme dostali od Boha, na to nezabúdajme.

Počúvajte jeho hudbu tu: <https://www.youtube.com/watch?v=mF68VYWBMDQ>

Napísala: Friderika Balogová

Zoltán Danyi: “Pre každého človeka je dôležité mať cieľ.”

Srdečný, obetavý človek, úradník, básnik - básňami každému posiela odkaz a tvrdí, že nie každému sa v živote stávajú zázraky, ale jeho život má to, čomu hovoríme: láska.

Narodil som sa v Stredných Čechách, kde sme žili do mojich 3 rokov. Moji rodičia tu pracovali ako poľnohospodárski robotníci. Mal som veľmi šťastné detstvo. Rodičovská láska je aj dnes hybnou silou môjho života. Teraz žijem v Hosticiach, ako dôchodca, včelár a záhradník. Osada, kde bývam, sa kedysi volala Sereg. Ulica, kde žijem, sa volala Lázfarka. Žili a žijú tu len Rómovia. Od detstva si ma ľudia vážili a dôverovali mi, pretože som bol ku každému milý, nápomocný a zaujímal som sa o ich minulosť a budúcnosť. Moja rodina, deti a vnúčatá sú pre mňa najväčšie poklady a moje najkrajšie básne. Ak by som dal do kopy všetko, čo som od nich dostal, bol by to veľký zázrak, povzbudzujúca a rozprávková vec.

S myšlienkou písať poéziu som sa hral v mysli už od detstva. Mojm cieľom bolo, aby som svojimi básňami mohol ľuďom rozdávať pomoc, pokoj, cieľavedomé myslenie, či dokonca silu. Vždy som sa snažil cítiť si ľudí, a ak som videl, že niekto stráca svoju dôstojnosť, snažil som sa mu vrátiť hodnotu, ktorú predtým stratil. Hodnoty sa odrážajú v človeku, keď milujú a učia milovať.

Bol som dobrovoľníkom na mnohých miestach a snažil sa svojimi básňami pomáhať ľuďom, napríklad: navštívil som aj útulok pre bezdomovcov. Rozdal som niekoľko svojich básnických kníh, aby som im priniesol radosť. Tamojší ľudia ma tak milovali, že na znak vďaky vyzbierali nejaké peniaze a kúpili mi za ne dáždňik. Dobré pocity z týchto chvíľ zostali. Zdroj lásky nie je sebecký.

Pred výberom povolania môj otec chcel, aby som pokračoval v štúdiu na strednej škole, ale mne sa štúdium veľmi nepáčilo, radšej som písal básne. Potom som si povedal, začnime! Skončil som strednú školu v Rimavskej Sobote. Rok som navštevoval vysokú ekonomickú školu, no uvedomil som si, že to nie je pre mňa. Išiel som na vysokú školu do Banskej Bystrice študovať pedagogiku a nakoniec som si dokončil bakalárske štúdium. Na vysokej škole sa mi stala aj pamätná príhoda. Po obhajobe bakalárskej práce sa jeden z profesorov z komisie postavil a zatlieskal mi, pretože sa mu páčilo, ako som obhajoval svoju prácu. Cez prestávku ku mne pristúpil a povedal: „*Nie som s vami spokojný, kolega*“, pretože som nehovoril o tom hlavnom: „*že lásku k Cigánom treba učiť na celom svete*“.

Tajomstvo môjho života je v tom, že každý sa mi zmestí do srdca. Víтам všetkých ako brata s úprimnými myšlienkami. Názov mojej prvej knihy je *Básne môjho života*, pretože je o mojom živote. Už píšem svoju piatu knihu, báseň *Spomienka o holokauste* je

úvahou o našich životoch. Hrôzy treba zastaviť, lebo vojna je nezmyselná a zlá vec.

Zažil som aj chvíle šoku, ako každý iný. Povedzme si, čo je horšie ako smrť? Beznádejná láska. Keď ju nikto neodráža, je to hrozné. Básnik tým môže strašne trpieť. Podstatou mojich básní je, že každá nastrojuje ťažkú otázku, ale je v nej obsiahnutá aj odpoveď. V mojom živote bola aj vnútorná motivácia, ktorej som sa nikdy nevzdal, pretože každý deň mi Boh dával novú silu. Nová sila, nová verzia, nové nebo a nová zem, ako sľúbil.

Ak človek nemá cieľ, stráca zmysel života. Ak nezažíva úspech, otupí. Úspech treba hľadať vo forme, z ktorej sa človek môže tešiť. Mal som v živote šťastie, pretože som mohol robiť to, čo som chcel.

Chcem mladým ľuďom povedať, že je lepšie dávať ako dostávať. Usilujte sa niečo dať, pretože nič nie je ušľachtilejšie ako dávať. Dávaním prinášate radosť iným. Ak budeme mať na pamäti túto zásadu, môžeme pomôcť druhým, najmä v ťažkých časoch. Nájdite tento pocit, bez ktorého je ľudský život zbytočný.

Napísala: Antónia Szitaiová

Roland Farkas: “Všetko, čím ste si prešli, a všetko, čo si so sebou prinesiete, je cenné.”

Ctižiadostivý rómsky talent, výtvarník, ktorý počas terajšieho štúdia môže znovuobjaviť vedomosti, o ktorých mal pocit, že mu boli na Slovensku odobraté.

Volám sa Roland Farkas, pochádzam zo Slovenska, z rómskej rodiny a som Róm/Cigán. Pracujem v oblasti umenia a v rámci neho sa snažím skúmať svoju vlastnú kultúru, ale aj nerómsku kultúru. Prečo sa môj život uberal týmto smerom? Uvedomil som si, čo chcem v živote robiť, keď som sa sám seba pýtal, čo mám a čo s tým viem urobiť. Odjakživa to bolo súčasťou môjho života, vždy som kreslil a myslel som si, že možno toto je to, čo je pre mňa to pravé. Po nejakom hľadaní som našiel výtvarné umenie.

Začal som na Slovensku, kde som musel rýchlo dospieť. Pracoval som s bratom a mamou. Potom som skúsil šťastie v Anglicku. Po mnohých a mnohých pracovných skúsenostiach som sa rozhodol posunúť ďalej a preskúmať Holandsko. Popri práci som sa pozrel na rôzne univerzity a našiel som ArtEZ, ktorý sa tiež nachádza v Holandsku. Vyštudoval som ArtEZ University of the Arts AKI Academy. Prihlásil som sa a prijali ma na dva magisterské programy. Jedným bol program Master Artistic Research Kráľovskej akadémie umenia v Haagu a druhý program bol Master of Arts in Fine Art and Design Inštitútu Franka Mohra, Minerva Art Academy, Hanze University of Applied Sciences Groningen. Rozhodol som sa pokračovať v magisterskom štúdiu na Kráľovskej akadémii výtvarných umení v Haagu (KABK).

To, čo ma najviac inšpiruje a s čím najčastejšie pracujem, nie je nič iné ako moja osobná životná cesta, moje osobné spomienky. Všetko, čím ste si prešli a všetko, čo si so sebou nesiete, je cenné. Sochárstvo, kresba a maľba sú veci, v ktorých sa môžem najviac rozvíjať. Vo svojej súčasnej umeleckej praxi najprv skúmam pôvod materiálov a príbehy, ktoré sú spojené s ich pohybom a reagujem naň. Snažím sa vytvoriť spojenie s materiálom. Pýtam sa, či rezonuje s mojimi nápadmi, alebo chce, aby som sa ja spojil s jeho nápadmi? Tento prístup vedie mňa a materiál k spoločnému konečnému výsledku vo vizuálnych formách, ako sú kresby premenené na sochu alebo inštaláciu. Často som cítil túto transformáciu ako nedokončenú, v skutočnosti sa tento proces cítil nezastaviteľný, neustále si vyžadoval nové metódy a materiály na rozprávanie nových príbehov, z ktorých sa rodí umelecké dielo.

Našťastie, počas terajšieho štúdia môžem znovu objaviť poznanie, o ktorom som mal pocit, že mi ho na Slovensku vzali. Jednou z týchto zručností je pletenie košíkov, ktoré som sa v minulosti naučil vďaka nášmu rodinnému zázemiu. Od mojej rodiny som sa naučil veľa o našej kultúre, ktorá je síce považovaná za kočovnú, no v mnohom je spojená s tradíciami a remeslami, ktoré sa s rómskou kultúrou v priebehu histórie spájali.

Môj otec mal hlboký vzťah k prírode a využíval príležitosti, ktoré naše prostredie ponúkalo. Techniku pletenia košíkov z vrbových konárov sa naučil od môjho starého otca a ja od neho. Vtedy nebolo také zrejmé, že je to niečo hlboko spojené s našou kultúrou, bolo to len prirodzené. Netušil som, že o mnoho rokov neskôr sa stane tak významnou súčasťou mojej vlastnej umeleckej praxe.

Otec vždy hovoril, že košík, ktorý vyrobí, potrebuje dobrú palicu. Pamätám si, že ako dieťa som vždy sedel na zemi vedľa koša a hral sa so zvyškami vrbových konárikov. Myslím si, že už tam sa niečo začalo. Zo zvyškov prútia, ktoré už otec na košík nepoužil, som vytvoril nový jedinečný prvok.

Moja umelecká cesta je hlboko zakorenená v skúmaní identity prostredníctvom materiálov a techník. Naratívy som vytvoril prostredníctvom svojho rómskeho dedičstva, ako napríklad remeslo pletenia košíkov, ktoré som zdedil po svojom otcovi. Vonkajšie materiály, akými sú medené či vrbové konáre, presahujú obyčajné prvky a stávajú sa nositeľmi príbehov z môjho detstva. Inšpirujúc sa nomádskeho životným štýlom môjho otca, ako aj tradičnými remeslami, ako je pletenie košíkov, skúmam pôvod materiálov a vediem s nimi tichý rozhovor. Tento umelecký dialóg, často vyjadrený prostredníctvom sôch a inštalácií, odráža vyvíjajúce sa rozprávania o mojom detstve a rómskych koreňoch. Prednášať umenie sa stalo prirodzeným rozšírením mojej praxe.

Sú aj iné materiály, ktoré používam na tvorbu sôch a umeleckých diel. Tie sú tiež z môjho detstva. Príkladom toho je meď, pretože v našej oblasti chudobnejšie rómske rodiny zbierajú drôty a káble a ťažia z nich kovy, hliník a meď. Tie potom odnesú na zberné miesta, kde za ne dostanú peniaze. A tento proces bol prítomný aj v mojom detstve a dáva mi to aj inšpiráciu, pretože v tom vidím umenie pretvárania jednotlivých materiálov. Dnes, ak nájdem starý kábel, odstránim vonkajšiu plastovú časť, vyčistím ho a potom ho použijem na svoje umelecké dielo. Je úžasné, ako odstránením vonkajších vrstiev kábla môžem zmeniť niečo veľmi špinavé a opotrebované na niečo úplne nové a lesklé. Pre mňa je meď rovnako vzácnym materiálom ako zlato.

Vždy ma fascinovala moja etnická príslušnosť, hoci tento záujem bol v rôznych etapách môjho života prítomný rôznymi spôsobmi a časom sa so mnou vyvíjal. Keďže na Slovensku patrím k dvom menšinovým skupinám, Rómom a Maďarom, vytvára to v mojej krajine mnohovýrovnostnú izoláciu. Preto sa nikdy úplne necítim Rómom alebo Maďarom. Keď sa môj otec oženil s mamou, veľa vecí sa zmenilo. Moja matka ako manželka nasledovala životný štýl môjho otca. Pochádza z mestskej, takpovediac normálnej rómskej rodiny, kým môj otec, ktorý bol tiež Róm, žil v gete a vyrastal tam. Mama ho nasledovala a ja s bratom sme sa tam narodili a vyrastali sme tam. Myslím, že je to pre nás stigma. Najbežnejšími stereotypmi, ktoré sú tam prítomné, nie je nič iné ako výtržníctvo, nezamestnanosť, zlodejstvo a alkoholizmus.

Moje znalosti o rómskej kultúre, tradíciách a histórii na Slovensku sú obmedzené, keďže diskriminácia a izolácia často vytvárajú bubliny. V nich vedomosti o týchto veciach pomaly vymierajú. Príkladom toho sú rómske jazyky, ktoré dlho existovali výlučne v ústnom podaní a ktoré sa v mojom bezprostrednom okolí vytratili a s nimi aj príbehy a dejiny odovzdávané z generácie na generáciu.

Teraz sa vydávam na novú cestu, kde svoje skúsenosti pozdvihnem, prehĺbim a rozšírim na vyššiu úroveň. Chcem to robiť s otvorenou myslou a nie v uzavretom myslení! Chcem tým povedať, že aj naďalej vychádzam zo svojej komfortnej zóny, a to aj vo vzťahu k môjmu súčasnému umeleckému procesu, ktorý využívam ako vstupnú bránu k prežívaniu nových umeleckých dialógov a techník z pre mňa zatiaľ neznámeho vedeckého sveta.

Viem, že toto je to pravé miesto a príležitosť rozšíriť svoje korene, rásť a rozvíjať sa prostredníctvom vzťahov a spolupráce, ktoré som už začal v Holandsku s mojimi kolegami.

Mám silný vnútorný pocit, že dvojročné magisterské štúdium na Kráľovskej akadémii KABK mi poskytne všetku potrebnú platformu na sporenie sa s druhým umelcom vo mne.

Viac o jeho dielach: <https://farkasrolandwolf1.nl/>

Napísala: Cynthia Ferkóová

Tünde Farkasová: “*Vždy som sa držala svojich cieľov.*”

Jednoduché rómske dievča, ktoré sa cieľavedome posunulo vpred a napriek všetkým ťažkostiam sa stalo tým, za čo bojovala: detskou lekárkou.

Narodila som sa v Rimavskej Sobote a žijem tam dodnes. Pochádzam z jednoduchej rodiny. Moja mama pracovala ako predavačka, no bohužiaľ pre chorobu musela zostať doma. Môj otec bol pracujúci muž, miloval hudbu a hrával. Mám o dva roky staršieho brata, ktorý si po skončení strednej školy založil rodinu. Som jediná z rodiny, ktorá vyštudovala vysokú školu. Stala som sa lekárkou.

Vždy som vedela, že chcem pracovať s deťmi. Zaujímala ma medicína a spôsoby akými môžem pomôcť ľuďom. Predovšetkým som chcela pomáhať deťom, preto som od začiatku výberu povolania vedela, že chcem byť detskou lekárkou. Lekársku kariéru som mala v hlave už na základnej škole. Vždy som bola výborná študentka, preto som po skončení štúdia išla za týmto cieľom a prijali ma do Bratislavy.

Univerzita mala svoje výzvy, viac-menej, ako všetky univerzity. Nebolo to jednoduché ani finančne, keďže mama znova ochorela a otec sa o ňu musel starať. Pred posledným ročníkom univerzity môj otec ochorel a zomrel. Po tomto období prišiel do môjho života ďalší kolobeh, no napriek ťažkostiam som vyštudovala a začala pracovať.

Na detskom oddelení v Rimavskej Sobote som pracovala v rokoch 2008 až 2016. Boli časy, keď som bola na dvoch miestach súčasne, v Rimavskej Sobote a v Rimavskej Seči. Bolo to pre mňa ťažké obdobie a prinieslo to aj veľkú zodpovednosť. Medzitým som sa v roku 2015 vydala a o tri roky neskôr sa mi narodil syn. V dnešnom svete je ťažké byť lekárom. Je ťažké presvedčiť iných ľudí, že aj lekári sú ľudia, že majú svoje rodiny. Veľa ľudí nevie, že keď idem domov, ešte rozmýšľam o tom, ako sa má dieťa, ktoré ma dnes navštívilo.

Keď sa obzriem späť, moja rodina a priatelia sú tí, ktorým vďačím za veľa. Podporovali ma a pomáhali mi so všetkým, s čím mohli. Mala som spolužiačku, ktorej mama pracovala v laboratóriu medzi vedcami. Vedeli, že môj otec zomrel a že moja finančná situácia bola o niečo zložitejšia, no nikdy som nikoho nežiadala o pomoc. Jedného dňa za mnou toto dievča prišlo a povedalo mi, že jej mama by mi mohla pomôcť získať štipendium. Boli by veľmi radi, keby ma mohli podporovať počas zostávajúceho roka. Toto bol pre mňa zázrak, keďže som to nečakala.

Mojím najväčším vzorom je moja mama, pretože bola veľmi silná, šikovná žena. Strednú školu absolvovala na Liptove. V tom čase nebolo možné, aby niekto z rómskej rodiny išiel na vysokú školu. Ak už niekto absolvoval strednú školu, považovalo sa to za obrovský úspech.

Bola som vychovaná tak, že sme nerozlišovali ľudí podľa farby pleti. Vždy som vedela, že som Rómka, ale nemala som pocit, že niekto, kto nie je Róm, mal v živote niečo iné ako ja.

Vždy som si bola istá, že svoj život by som nikdy nevymenila za nič iné.

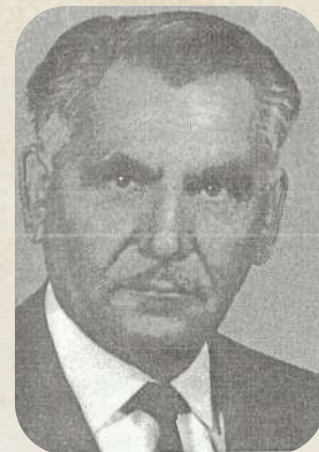
Najviac som hrdá na to, že som sa napriek všetkým ťažkostiam stala lekárkou. Ciele, ktoré som si stanovila, som dosiahla. Všetko, čo mám, som dosiahla sama a s pomocou rodiny.

Myslím si, že šikovných detí je veľa a chudoba nie je hlavným dôvodom, prečo sa ďalej nevzdelávajú, ale je ním prístup rodičov. Príležitostí na sociálne štipendiá je veľa a to môže finančne pomôcť pri vzdelávaní detí. Vysoká škola nie je potrebná, stačí dobrý odbor, ktorý im umožňuje zarobiť si na živobytie. Mojim poslanstvom je nevzdávať sa, ale učiť sa aby ste mohli mať iný, lepší život!

Napísala: Sabína Váradiová

Dezider Fertő (1921-1996): "*Pôsobil ako kultivovaný hudobník, a potom celý život ako rezbár.*"

Vynikajúci rómsky umelec, ktorý sa napriek počiatočnej negatívnej kritike nevzdal a zachoval krásy rómskej kultúry vo svojich sochárskych dielach.

Rezbárstvo bolo v minulosti výnimočným umeleckým talentom najmä u Rómov. Dezider Fertő bol tiež pozhnaný týmto vzácnym talentom. Za objav môžeme vďačiť Arpádovi Horváthovi, Tornaľskému umelcovi, ktorý sa so sochárom prvýkrát stretol v roku 1986. Dezider v tejto dobe vytvoril v rodnej obci niekoľko reliéfov a sôch. Keď sa prvýkrát stretli, našiel ho v depresívnej nálade, keďže ho práve opustili dvaja kultúrni pracovníci, ktorí jeho prácu opísali ako „proporčne zdeformovaný“. Napriek tomu skúsený umelec robil všetko pre to, aby dokázal kvalitu a zmysel svojej práce. Vychádzajúc z rómskej kultúry okorenil svoje diela hodnotnými črtami a charaktermi.

Dezider Fertő sa narodil 22. februára 1921 v Gemerskej Vsi neďaleko mesta Tornaľa. V jeho rodnej obci sa v tom čase už dávno usadili takzvaní maďarsky hovoriaci Rómovia - Rumungro, ktorí sa okrem iného venovali hudbe. Dezider v takomto prostredí vyrastal a ovládal techniku drevorezby.

V mladosti mu učarovala hudba a hra na cimbele, ktorú tak miloval, že hrával v rómskej kapele najmä v neďalekých kúpeľoch Leváre. Neskôr získal potrebnú kvalifikáciu na prácu učiteľa, a tak sa zamestnal na Strednej odbornej škole poľnohospodárskej v Lučenci. Istý čas žil v Jesenskom a v Košiciach, no napokon sa usadil v rodnej obci Gemerská Ves.

Podľa jeho rodinných príslušníkov pôsobil ako kultivovaný hudobník, a potom celý život ako rezbár. V jeho dielach sa často objavujú námety z každodenného života Rómov: hudobníci, ktorých zvečnil v postavách rómskych hudobníkov hrajúcich v krčmách, na zábavách, svadbách, pohreboch; ženy, ktoré zobrazoval v rôznych životných situáciách: hudobníčka, hostinská, spoločníčka, žena s dieťaťom, žena miesiaca chlieb či žena s košíkom na chlieb atď.

Na sklonku života vytvoril početné reliéfy a plastiky s náboženskou tematikou, napríklad: Betlehem, Adam a Eva v raji. Podľa umelca Arpáda Horvátha Dezider Fertő vyrezal rôzne upravené betlehemy, ktoré sa nachádzajú v Múzeu kultúry Rómov v Brne a v Múzeu v Rimavskej Sobote.

Dezider jednoduchou technikou vyrezával reliéfy do drevených soklov z lipového alebo z orechového dreva. Na začiatku svojej tvorby sa pokúšal upravovať povrchy mnohých sôch bezfarebným lakom alebo olejovou farbou. Neskôr pod vplyvom Árpáda Horvátha od toho

upustil a drevený povrch ponechal bez úpravy, v pôvodnej štruktúre a farbe, aby boli výsledné figúry prirodzenejšie.

Diela Dezidera Fertóa boli vystavené na mnohých miestach, napríklad v Gemersko-malohontskom múzeu v Rimavskej Sobote, v Rómskom kultúrnom múzeu v Brne či v Slovenskom poľnohospodárskom múzeu v Nitre.

Napísal: Adam Csonka

Rómsky betlehem

Rómski hudobníci

Zita Gazsóová: *“Poznám život Rómov, viem, čomu musia každý deň čeliť, a preto by som chcela, aby bol ich monotónny život trochu lepší a krajší.”*

Žena, ktorá úspešne dosiahla svoje ciele a snaží sa pomáhať rómskej komunite v ich každodennom živote.

Volám sa Zita Gazsóová. Som vydatá, mám dve dospelé deti a päť vnúčat. V súčasnosti pracujem pre Úrad vlády splnomocnenca SR pre rómske komunity na plný úväzok ako regionálna koordinátorka v národnom projekte týkajúcom sa rozvojového tímu. Od roku 2004 som aj vedúcou rómskej organizácie Informačno-poradenského centra v Rimavskej Sobote.

Narodila som sa v Rimavskej Sobote a stále tu žijem. Pochádzam z rodiny rómskeho pôvodu. Vychovávali ma starí rodičia. Základnú školu som ukončila v Rimavskej Sobote a strednú školu v Bratislave. Po skončení strednej školy som pokračovala v štúdiu na UKF v Nitre.

Poznám život Rómov, viem, čomu musia každý deň čeliť, a preto chcem ich monotónny život trochu skvalitniť a skrášliť. Moja motivácia začala s deťmi, keďže s nimi rada pracujem, ale aj s dospelými. V Rimavskej Sobote pre nich nie je veľa príležitostí zapojiť sa do rôznych aktivít, a preto sme pre nich začali rozvíjať projekty a zapájať ich do nich. Od roku 2004 sme vytvorili množstvo projektov pre deti, dospelých a nezamestnaných. Tábory pre deti, víkendové školy pre dospelých, festivaly, medzinárodné výmenné programy mládeže a mnohé iné podobné projekty, ktoré sú prínosom pre rómsku komunitu. Som hrdá na to, že som zamestnankyňou Úradu splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity, ktorý mi dal možnosť kariérne sa rozvíjať.

V mojom živote je jedna osoba, ktorá ma naštartovala na túto cestu: volá sa Alena Horváthová. Jedného dňa vzala moje deti do tábora a pýtala sa, ako žijeme a aké mám vzdelanie. Vzbudilo to vo mne záujem o ďalšie vzdelávanie. Vysoká škola bola pre mňa ťažšia, pretože som mala rodinu a novú prácu. Musela som uživiť rodinu, pracovať, študovať a pripravovať sa na skúšky. Často som sa mohla začať učiť len v noci. Našťastie som išla za svojimi cieľmi a dosiahla ich. Aj moje deti sú na mňa veľmi hrdé a majú zo mňa radosť.

Nikdy som sa nehanbila za to, že som Rómka.

Hrdo sa hlásim k svojej rómskej identite a všade sa snažím svojim správaním meniť negatívne názory na Rómov a poukazovať na to, že existujú rozdiely.

Chcela by som odkázať dnešným mladým Rómom, že príležitostí je veľa, len ich treba využiť. Absolvovanie štúdia je veľmi dôležité. Len tak si môžu vytvoriť svoju budúcnosť.

Napísala: Sabína Váradiová

Csaba Horváth: "*Nemusíme meniť ľudí, musíme im dať šancu, aby zmenili svoj život sami.*"

Stelesnenie odbornosti a skúseností v oblasti rómskeho aktivizmu teraz stručne rozpráva, ako sa z jednoduchého sídliska dostal k veľkému národnému úspechu.

Volám sa Csaba Horváth, mám 39 rokov, narodil som sa v Rimavskej Sobote a stále tu žijem. Viac ako 18 rokov pracujem ako štátny zamestnanec, vykonávam administratívne úkony v samosprávach, ale som aktívny aj ako rómsky aktivista. Som ženatý, mám tri deti – dvoch chlapcov a dievča – to sú najdôležitejší ľudia v mojom živote.

Môj aktivizmus začal v roku 2006, hoci dovtedy som nikdy neuvažoval o práci na rómskej problematike alebo o tom, že budem mať rómsku manželku – hoci som mal nakoniec dve manželky, ktoré boli Rómky. V tom čase sme založili občianske združenie, kde sme pracovali s deťmi aj s dospelými, pre ktorých sme organizovali hlavne vzdelávacie programy. V roku 2007 som sa zamestnal na krajskom úrade a môj aktivizmus na chvíľu ustúpil do úzadia. Nakoniec sa mi podarilo nájsť rovnováhu medzi týmito dvoma rolami. Počas mojej aktivistickej činnosti som pomohol mnohým ľuďom spísať petície, podať odvolania a vybaviť iné úradné záležitosti. Okrem toho som neustále organizoval rôzne programy pre mladých ľudí a zúčastňoval sa charitatívnych projektov. Ako som začal pracovať na krajskom úrade, môj aktivizmus sa presunul aj na krajskú a celoštátnu úroveň, takže som už nevedol tanečné skupiny ani neroznášal jedlo, ale skôr som vypracovával dokumentáciu, preveroval a vyhodnocoval rôzne projekty. Mnohí ma preto nepovažujú za aktivistu v tradičnom slova zmysle, lebo nie som priamo medzi ľuďmi a viac v zákulisí.

Zlom pre mňa nastal, keď som sa stal podpredsedom rómskej pobočky mládežníckej organizácie v regióne Rimavská Sobota. Vtedy som prvýkrát prišiel do priameho kontaktu s miestnymi rómskymi osadami a pohľad na strašnú chudobu zmenil môj postoj. Nevyrastal som v rómskej osade, ale na sídlisku, no keď som videl tieto deti, uvedomil som si, že som tiež mohol byť v ich situácii.

Mojím prvým cieľom bolo zachrániť svet. Keď som bol mladý, cítil som sa plný energie a myslel som, že viem Rómov zmeniť. Dnes vidím, že nejde o zmenu ľudí, ale o to, vytvoriť im šancu, aby si zmenili svoj život sami. Pre rómske deti je vzdelávanie príležitosťou preraziť a pre dospelých je to práca. Ak im dáme prácu blízko miesta, kde žijú, budú môcť prosperovať.

Jedným z mojich najväčších úspechov bola účasť na školskom programe v Rimavskej Seči, kde jedno dieťa povedalo, že chce byť ako ja. Okrem toho som pomohol pre jedného chlapca dosiahnuť jeho ciele a získať povolanie. Teraz ho považujem za svojho adoptívneho syna.

Na národnej úrovni som hrdý na to, že som založil Opre Roma. Mal tri veľké národné projekty vrátane vypracovaného 12-bodového memoranda, ktoré sme podpísali s politickými stranami pred voľbami v roku 2020.

Keby som sa mohol vrátiť o 20 rokov späť, možno by som sa začal venovať otázke rómskej identity skôr. Uvedomil som si, že je to jeden z najdôležitejších faktorov pre našu komunitu. Dnes sa venujem najmä výskumu rómskej kultúry, histórie, holokaustu a mojím cieľom je založiť centrum, kde sa tieto témy skúmajú.

Napísal: Gejza Váradi

Mihály Ladics: "*Keď si sa narodil, bol si už učiteľom.*"

Mihály ako dieťa presne nevedel, čo znamená slovo „cigán“. Dnes učí rómske deti, žije si svoje sny.

Narodil som sa na východnom Slovensku, v Kráľovskom Chlmci. Vyrastal som v malej dedinke Drahňov a stále tu žijem so svojou rodinou. Moje detstvo bolo ťažké, keďže som vo veľmi mladom veku, mal som iba deväť rokov, prišiel o mamu kvôli chorobe. Mám šesť súrodencov a jednu nevlastnú sestru. Ostali sme s otcom, ktorý nás vychovával, sami. Považujem sa za šťastného človeka, sme mimoriadne súdržná rodina. Vo všetkom sa na seba môžeme spoľahnúť. Otca považujem za veľký vzor, keďže ako slobodný otec vychoval sedem detí. Myslím si, že v dnešnom svete je veľmi vzácne, aby sa niekto postavil na nohy ako slobodný rodič – v prípade potreby aj sám. Za vzor považujem aj moju sestru, ktorá sa obetovala pre rodinu: odišla zo školy, nedoštudovala a starala sa o nás.

Roky základnej školy som začal v Drahňove, kde bývam, v rómskej škole, a potom som pokračoval v slovenskej škole vo Veľkých Kapušanoch. Bol som jediné maďarsko-cigánske dieťa v triede. Nezáležalo im v podstate na mojom pôvode, ale skôr na mojej maďarskej národnosti. Stredoškolské roky som absolvoval podobne ako základnú školu vo Veľkých Kapušanoch. Učil som sa za elektrikára. V rámci programu Erasmus som dostal možnosť pracovať pre jednu spoločnosť v Budapešti, kde som dostal aj pracovnú ponuku, ale neprijal som ju, pretože som vedel, že chcem pokračovať v štúdiu. Potom som odišiel do Komárna na Univerzitu Jána Selyeho. Prihlásil som sa na učiteľský odbor, ktorý som úspešne ukončil.

Počas štúdia som čelil niekoľkým výzvam. Prvým takýmto problémom bol jazyk. Vyštudoval som slovenskú základnú a strednú školu, potom som si podal prihlášku na maďarskú univerzitu. Boli chvíle, keď ma ponížovali: *Čo robíš na maďarskej univerzite, keď si chodil do slovenskej školy?* Bral som to ako zlyhanie. Ako modrooký a blondavý študent som nebol šikanovaný kvôli svojej etnickej príslušnosti, ale boli časy, keď boli moji spolužiaci tmavšej pleti predo mnou ponížovaní a súdení. Ako dieťa som dlho nevedel, čo presne znamená slovo „cigán“.

Mám povolanie, ktoré milujem. Nie je ráno, keď idem do práce s myšlienkou: *Toto nechcem.* Pamätám si, ako som sa v detstve hrával s kamarátmi. Posadil som ich a bol som učiteľom. Toto už nie je hra, ale realita. Pracujem v slovenskej škole, kde chodia rómske deti. Triedu som dostal hneď na začiatku, no spočiatku to bolo ťažké. V škole som pracoval rok. Keď som odchádzal z práce, môj šéf sa so mnou rozlúčil vetou: *"Keď si sa narodil, už si bol učiteľom."* Popri učiteľskej kariére pôsobím aj ako poslanec. Vyrastal som vo svojej dedine, kde som videl veľa vecí. V obci nie je veľa možností. Chcel by som rozvíjať rodnú obec a vytvárať v nej pracovné príležitosti.

Ak by som mohol dať radu dnešným mladým ľuďom, bola by to táto: *Nebojte sa vyskúšať niečo nové. Bojujte za svoje sny!* Všetko sa dá dosiahnuť. Musíme napredovať odvážne! Učiť sa, učiť sa, učiť sa!

Napísala: Friderika Balogová

Richard Radics a Richard Radics ml. “Môj syn mi takmer vytrhol nástroj z rúk a potom hral na strunách jednu po druhej a ja som si pomyslel: To je nejaký zvláštny talent, ktorý má.”

Školák s talentom, ktorý dokáže obstáť na veľkom pódiu.

Ja, Ricsikeho otec, som sa narodil 3. apríla 1995 v Rimavskej Sobote. Pochádzam z hudobníckej rodiny, môj otec bol vynikajúci klavirista. Môj starý otec, László Mihály, bol bubeník, no žiaľ, už nie je medzi nami. Na husle som začal hrať v šiestich rokoch. Učil ma Eugén Berki, ktorému vďačím za veľa. Po hudobnej škole v Rimavskej Sobote som vo veku 10 rokov nastúpil do hudobnej školy Rajkó Talentum, kde bol mojím učiteľom László Nyári. Po roku a pol som sa vrátil na Slovensko a hudba zostala v mojom živote ako koníček. Vyštudoval som za kuchára a stal som sa učiteľom bojového umenia Wing Chun Kung Fu.

Môj syn Ricsike (narodený 24. júna 2015, Rimavská Sobota) sa začal venovať hudbe, keď sa v marci 2023 začal učiť hrať na husle. Nečakali sme, že sa začne zaujímať o husle. Všetko sa to začalo, keď vznikol Gömöri Cigányzenekar. Pozvali ma, aby som sa k nemu pridal, tak som cvičil niekoľko hodín denne. Syn mi takmer zobral nástroj z rúk. Jednu po druhej brnkal na struny a ja som si myslel, že má zvláštny talent.

Hneď som s ním začal pracovať a už po piatich mesiacoch vystupoval s Gömöri Cigányzenekar a hral Brahmsov Piaty maďarský tanec. V novembri 2023 som kontaktoval Lászlóa Nyáriho z Rajky. Vypočul si Ricsikeho a povedal mi, že učí už 30 rokov a taký talent ešte nevidel. Začal sa učiť a na vianočnom vystúpení Ricsike predviedol *Monti-Csárdás* a *Brahmsov Piaty maďarský tanec*.

Môj syn je veľmi hrdý na to, že je najmladším malým primášom v Rajke. László Berki ml. a jeho manželka pozvali Ricsikeho na veľký koncert Panónskeho cigánskeho orchestra. Čo sa týka id. László Berki. Koncert sa uskutočnil 18. apríla vo filmovom divadle Uránia, kde Ricsike predviedol blok piesní.

20. apríla môjho syna požiadal huslista Zoltán Mága, aby predniesol pieseň *Hviezdy, hviezdy, žiarťe jasne c mol*, na ktorú sme sa pripravovali 7 dní. Syn Ricsike dostal od mojich rodičov majstrovské husle (Benjamín Patočka, 1924). Koncert sa konal v Dome MVM pod názvom 50 rokov - 50 koncertov. Ricsike hral sólovo pred šestnástimi tisíckami ľudí.

Ricsike však neočaril len dav, ale aj hviezdy ako Molnár Piroska, Bodrogi Gyula, Margit Bangó, Anjeli... Mimochodom, Ricsike si v tomto predstavení zahral Zoltána Mágu. Huslista Zoltán Mága bol spokojný a pochválil ho.

Vážne učenie má ešte len pred sebou. Je veľký perfekcionista, rád cvičí, nerád robí chyby, a preto sa snaží dbať na každý detail. S pomocou Nándora Beke Farkasa sme sa zoznámili s Évou Ácsné Szili Szili, ktorá Ricsikeho učí aj hru na husliach. Navštevuje aj hudobnú školu v Jesenskom, kde sa zúčastňuje na klavírných skúškach a teoretických hodinách (solfege) u Brigity Berkyová Bohóová. Riaditeľovi Umeleckej školy, Rolandovi Horváthovi, patrí veľká vďaka, pretože rešpektuje Ricsikeho široké hudobné štúdium a má oňho záujem, čo veľmi napomáha jeho rozvoju. Súťaže, na ktorých sa zúčastnil a ktoré vyhral, boli vo farbách Hudobnej školy s pomocou tamojšieho učiteľa klavíra.

Dňa 10. mája 2024 v Trebišove získal Ricsike prvé miesto na celoštátnej súťaži. V Komárne 7. júna 2024 získal zlato na medzinárodnej súťaži. 28. júla 2024 na nádvorí hradu Vajdahunyad v Budapešti koncertoval cigánsky orchester Pannon a Sabbathsong Klezmer Band. Dňa 2. augusta 2024 na oslave 75. narodenín prvého maďarského kozmonauta Bertalana Farkasa hral na husliach v sprievode orchestra Rajkó. Zahral Hviezdoslavov tanec a Tanec bleskov.

Doteraz vystúpil osemnásťkrát. Vyzdvihol som len niektoré z jeho vystúpení. Hrá a miluje aj tradičnú cigánsku hudbu, ale v súčasnosti ho najviac zaujíma a zamestnáva klasická hudba. Jeho vzormi sú najmä Kálmán Bányák a Jascha Heifetz.

Na moju veľkú radosť sa spevu začala venovať aj moja dcéra Marika Radicsová (narodená 16. augusta 2017, Rimavská Sobota), ktorá sa v septembri začne vzdelávať v Základnej umeleckej škole v Jesenskom. Spoločne už vystupovali v Rajke aj v našej obci. A teraz v septembri budú opäť vystupovať spolu.

Počúvajte s veľkou láskou: <https://www.youtube.com/@RiciRadic>

Napísala: Cynthia Ferkóová

**Éva Sajkóová: “Vždy som vedela, že život
má so mnou aj iné plány.”**

Oddaná matka, ktorá sa nevzdala svojich snov a pokračovala vo vzdelávaní.

Volám sa Éva Sajkóová, mám 46 rokov, pochádzam z maďarskej rómskej rodiny a som hrdá Rómka. Bývam v malej dedinke Abovce s manželom a tromi deťmi. V súčasnosti pôsobím ako učiteľka na Základnej škole s VJM Ferenc Kazinczyho v Tornali. Ako učiteľka sa snažím svojim žiakom sprostredkovať a odovzdávať hodnoty, ktoré im pomôžu objavovať a spoznávať krásy a hodnoty rómskej kultúry, na ktoré by mali byť hrdí. Nemali by sa hanbiť za svoju identitu. Škola je pre rómskych žiakov veľmi dôležitým prostredím z hľadiska socializácie. Som si celkom istá, že ako učiteľka mám veľkú zodpovednosť. Snažím sa viesť a vštepovať deťom sebauvedomenie, vďaka ktorému budú veriť, že dokážu viac a v živote môžu dosiahnuť čokoľvek.

Ako dieťa som vyrastala v Šimonovciach, tichej malej dedine, so sestrou a rodičmi. Odkedy si pamätám, moji rodičia vždy veľmi tvrdo pracovali, aby nás zabezpečili. Môžem sa nazvať šťastlivcom, pretože som sa narodila do rodiny, kde nás naši rodičia vychovávali s veľkou láskou a porozumením. Nemali sme pocit, že by nám niečo chýbalo. Pamätám si, keď som bola na základnej škole, ako sme prišli zo školy a moji rodičia nikdy neboli doma, pretože už pracovali v maštali a domov chodili len spať, takže sme sa so sestrou museli učiť sami. Veľmi skoro sme sa naučili postarať sa sami o seba. Napriek tomu som mala veľmi krásne detstvo, na ktoré rada spomínam. Veľmi rada som sa učila, bola som všetkému otvorená a všetko ma zaujímal.

Ako ma môj život priviedol ku kariére učiteľa a čo ma motivovalo? Bola to veľmi dlhá cesta, plná prekážok, ale stála za námahu a obeť, ktorá s tým bola spojená. Vždy som milovala deti a veľa som sa hrávala s deťmi mladšími ako ja. Vedela som a cítila som, že sa s deťmi musím zaoberať. Po skončení základnej školy som sa najskôr prihlásila za zdravotnú sestru, pretože som chcela pracovať na detskom oddelení. Žiaľ, nevyšlo to, a tak som sa odklonila od svojho pôvodného cieľa a na odbor obchodného manažmentu som sa dostala bez prijímacej skúšky vďaka výbornému priemeru. Bola som prváčka, keď som sa zoznámila s manželom, padli sme si do oka a vydala som sa skoro, takže som nestihla dokončiť strednú školu. Za mojich čias sa rómske dievčatá vydávali veľmi skoro. Založili sme si rodinu a mali troch synov. Ako matka som svoje deti vychovávala doma, ako každá Rómka.

Skutočne som si uvedomila, čo chcem v živote robiť, keď som začala pracovať s deťmi ako pomocný pracovník v materskej škole v Abovciach. Cítila som, že potrebujem niečo zmeniť, že to nie je pre mňa dobré, že môj život nie je úplný. V podstate som v sebe cítila oveľa viac vecí. Je veľmi dôležité, že sme spolu s manželom vychovali krásne deti, no ja som mala silné vnútorné nutkanie dožiť sa tohto, že pridám do sveta niečo z toho, čo mám. Pre mňa ako Rómku to nebola taká ľahká úloha! V dôsledku tohto impulzu sme museli s manželom urobiť veľké rozhodnutie. Najskôr som skončila strednú školu v Rimavskej Sobote a nakoniec som o dva roky úspešne zmaturovala. V tom čase už všetky tri moje deti chodili do školy. Po nociach som sa učila, cez deň pracovala, a potom som doma plnila úlohu matky, čo je povinnosť Rómky (variť, prať, upratovať, žehliť a samozrejme dbať na to, aby každý deň bolo na stole čerstvé jedlo). Potom ma osud priviedol k podaniu žiadosti o prijatie na Univerzitu Jána Selyeho a učenie sa začalo odznova, čo prinieslo ovocie o šesť rokov neskôr. Najprv som úspešne získal bakalársky, a potom aj magisterský titul.

Ako Rómka bolo obzvlášť ťažké vstať sama, ale dnes nič neľutujem. Späť priznávam, že môjmu manželovi sa táto zmena spočiatku veľmi nepáčila. Povedal, že nepotrebujem pracovať, nemám prečo chodiť do školy, mám zostať doma a vychovávať deti, veď on pracuje a zabezpečuje všetko, čo potrebujeme. Potom sa jeho názory a postoje pomaly menili. Dnes je na mňa neskutočne hrdý a teší sa so mnou z mojich doterajších úspechov.

K dosiahnutiu mojich cieľov veľkou mierou prispela bývalá riaditeľka ZŠ Abovce a bývalá zástupkyňa riaditeľa ZŠ Tornaľa. Vzhliadam k týmto ľuďom a som na nich hrdá. Povedali mi: *"Évike, treba pokračovať v štúdiu, o nič sa nestarať, len sa učiť, vidím, že si toho schopná, rada pracuješ s deťmi, toto je tvoja cesta, ale to je možné len vtedy, ak budeš pokračovať v štúdiu! Dokonči to, čo si začala!"*

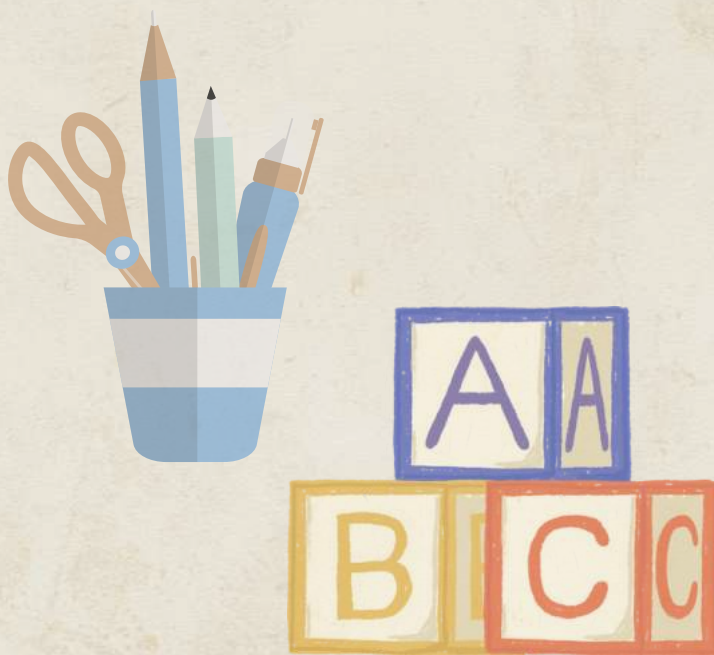
Pôsobila som 15 rokov v bývalej základnej škole v Abovciach, kde som získala a osvojila si množstvo skúseností. Tu začala moja kariéra, od spodnej priečky rebríčka, a to ma naplňa hrdosťou. Moji kolegovia akceptovali môj rómsky pôvod, nikdy mi nedali pocítiť, že som menej ako oni, v skutočnosti ma milovali, vážili si ma a tešili sa so mnou z mojich úspechov. Sú to ľudia neporovnateľnej hodnoty a čistého srdca. Praktiky, ktoré som sa tam naučila, využívam dodnes a podľa svojich možností ich rozširujem. Snažím sa to všetko posúvať ďalej, ale mojou najdôležitejšou pedagogickou metódou je stále milovať, prijímať a chváliť deti.

Áno, v mojom osobnom živote aj v kariére sú krásne chvíle. Najviac som však vždy hrdá na úspechy, ktoré som dosiahla so svojimi žiakmi. Tak ako ich učím písať, čítať, počítať, alebo len správne držať a používať ceruzku. Keď vidím, ako sa ich správanie mení, stávajú sa jemnejšími, dokážu sa vyjadrovať čoraz zmysluplnejšie, počúvajú a odpovedajú na moje otázky. Otvárajú sa mi a dokážu sa so mnou úprimne porozprávať o svojich pocitoch. Keď ich pripravím na súťaž v kreslení a vidím radosť v ich očiach, tieto deti tvoria s čistým srdcom a dosahujú veľmi dobré výsledky. Sú mojou hrdosťou!

Vždy som so záujmom pozorovala a sledovala rómsku kultúru a tento záujem bol určujúcim faktorom v každej etape môjho života, ktorý sa mi v priebehu rokov naplňal. Kultúra rómskeho ľudu je úzko spätá so spevom a tancom a ja sa snažím tieto tradície začleniť do každodennej praxe, zachovať ich a odovzdať svojim žiakom, a tým posilniť ich pocit spolupatričnosti, povzbudiť ich, aby sa nebáli a odvážne prijali svoju identitu.

Môj odkaz dnešnej rómskej mládeži: *"Musíte nie len vedieť, čo je dobré, ale to aj robiť! Vedomosti, ktoré získate, sú vaše a obohatia vašu prácu, urobia ju zmysluplnejšou a kvalitnejšou. Učte sa, kým môžete!"*

Napísal: Adam Csonka

Július Váradi (1946-2015): "*Nikdy sa neuspokoj len s dobrom, vo všetkom chci to najlepšie.*"

Bol to Róm, ktorý nám ukázal, aké to je začať z malého mesta, a potom zaujať miesto vo veľkom svete, s pomocou huslí, veľkej sily, vôle a lásky k hudbe.

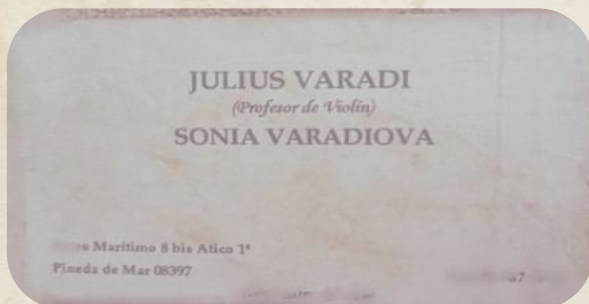

Narodil sa v Rimavskej Sobote a vyrastal v Rimavskej Seči. Bol prvým synom v rodine zo siedmich bratov. V rodine bol jeden zarábajúci, jeho otec. Jeho matka obrábala pôdu, starala sa o záhradu alebo upratovala obydlia bohatých ľudí. Keďže sa narodil do hudobníckej rodiny a jeho starí rodičia z matkinej aj z otcovej strany boli hudobníci, bolo zvykom, že mužské deti dostali pri narodení poklonu a do postielky im vložili husľový slák. Chytil ho pevne do rúčky a rodina si bola istá, že sa stane hudobníkom.

Stal sa hudobníkom, huslistom, a v rámci toho bol vynikajúci v klasickom štýle. Rodičia mu dali všetko, čo mohli, no žili v chudobe. Peniazmi, ktoré zarobil hudbou, chcel pomôcť rodičom. Podľa správ mal veľmi rád čistotu a bol precízny. Bol veľmi milý a ochotný, pomáhal Rómom v rôznych životných situáciách, zastával sa ich, žil pre svoju rodinu. Do konca života bol vďačný svojim rodičom, čo prejavoval všelijako.

Ako osemročný bol zapísaný do konzervatória v Rimavskej Sobote, kam chodil vlakom. Hral aj vo vlaku a ľudia ho radi počúvali. Hneď ako to videl, začal hrať lepšie, za čo bol neskôr odmenený peniazmi vhoďenými do jeho husľového puzdra. Za prvé vyzbierané peniaze kúpil mame ku Dňu matiek kyticu kvetov. Keď dosiahol 14-15 rokov, hral už v kapele, chodil na koncerty, pozývali ho do okolitých dedín (Janice, Chrámec atď.). Vyštudoval Konzervatórium v Banskej Bystrici.

Jeho prvým pôsobiskom bolo Divadlo Jozefa Gregora Tajovského v Banskej Bystrici, kde pôsobil štyri-päť rokov. Potom učil na Hudobnej škole v Jesenskom. Ďalším miestom bolo maďarské divadlo Thália v Košiciach, kde sa zoznámil so svojou manželkou Soňou Kassayovou. Neskôr vystúpil so symfonickým orchestrom v hlavnom meste irackého Bagdadu a následne ho Južná Kórea pozvala na otvárací ceremoniál olympijských hier. Svoje mnohé úspešné roky ukončil v divadle Gran Teatre del Liceu v Barcelone, kde sa s manželkou usadili. Z manželstva sa narodil syn Richard Váradi, ktorý stále žije v Barcelone so svojou matkou.

Vizitka

Jeho motiváciou bola vždy láska a zbožňovanie hudby. Často cvičil od rána do večera. Ak sa mu niečo nepodarilo, cvičil dovtedy, kým to nezvládol dokonale. Akosi ho nelákala ani tak cigánska hudba, ako vážne divadlo a symfonické orchestre. Už od malička vedel, čo chce robiť. Mal neprajníkov, ktorí mu závideli, chceli ho zraziť a neverili v jeho úspech. Proti tomu sa však postavil, keďže jedným z jeho cieľov bolo stať sa medzinárodne známym, čo sa mu aj podarilo. Aj napriek tomu všetkému bola jeho rodina a narodenie syna, tým najkrajším obdobím v jeho živote.

Keď ochorel, jeho želaním pre manželku bolo, že ak zomrie, bude pochovaný doma, vo svojej vlasti, nie v Španielsku. Manželka splnila jeho želanie a priviezla ho z Barcelony lietadlom do Budapešti a odtiaľ späť domov v roku 2015. Július Váradi odpočíva vedľa svojich rodičov a brata.

Podľa jeho brata, by jeho odkazom pre mladých ľudí bolo, aby sa nikdy nevzdávali svojich snov a boli vytrvalí.

Napísala: Antónia Szitaiová

Ako vojak

Manželka, Soňa Kassayová s jeho matkou a otcom

Doslov

Príbehy hrdinov všedného dňa nám všetkým slúžia ako špeciálne zrkadlo. Rómski hrdinovia uvedení v publikácii dosiahli nielen zmeny vo svojom živote, ale ukázali aj smer pre ostatných. Sú to tí, ktorí verili v seba, odvážili sa konať a tým nám všetkým dali príklad.

Cieľom Občianskeho združenia Ternipe je dať priestor hlasom maďarsky hovoriacej rómskej mládeže na Slovensku a vybudovať komunitu okolo tých, ktorí dokážu inšpirovať ostatných svojimi vlastnými príbehmi. Táto publikácia nie je len dokumentáciou, ale aj dverami, ktoré ponúkajú príležitosť lepšie sa spoznať a spoločne pracovať na inkluzívnejšej, akceptujúcejšej spoločnosti.

Naši hrdinovia každodenného života dokázali, že každý malý čin sa počíta a že aj ten najmenší čin môže znamenať zmenu – nielen v ich vlastných životoch, ale aj v ich komunitách. Keď čítame ich príbehy, môžeme pochopiť, že hrdina nie je nejaký nedosiahnuteľný pojem, ale potenciál v každom z nás.

Ďakujeme, že ste sa k nám pridali na tejto ceste a dúfame, že prezentované príbehy inšpirujú každého, aby sa odvážil uveriť v silu zmeny. Hrdinovia skutočne žijú medzi nami – možno vo vás, milý čitateľ, alebo v niekom, koho poznáte.

V mene občianskeho združenia Ternipe, štatutár - Štefan Vavrek

Máte rómskeho hrdinu, ktorého príbeh by ste chceli zdieľať? Ak áno, pošlite nám ho na ternipe1@gmail.com. Ak sa o to nechceš podeliť s ostatnými, ale aj tak by ste si to chceli zapísať, tak si to napíšte na túto stránku.

